

WODIANER-NEMESSURI ZOLTÁN

Kései virradat

GYULAFEJÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZ TORNYA a földszintes, legföljebb egy-két emeletes házak fölé nyurgul, a fennsíkon a vár laposan terpeszkedik, zömök falai fenyegetően uralják János Zsigmond székhelyét. A Maros és az Ompoly partak összefolyása tavaszi áradás idején elmocsarasítja a partot, de az asszonyok derékig gyűrt szoknyában oda járnak mosni-tilolni, vizet merni, pletykálkodni. A zombékosban seregnyi vízimadár rikácsol, időnként fölszállnak és felhőkben kavarnak a folyó fölött. A szárnyas had jelzi, hogy város környéke vizekben milyen gazdag.

Oda tartott Gyulaffy Margit úrnővel, két fiával, apródjával és ötven emberével. Régi társát, Máté prédikátort otthon hagyta, hogy legyen, ki a várra vigyáz, s hogy az urak közt ne keveredjen hitvitába. Nehéz eligazodni a sokféle relígió közt, arról nem beszélve: János Zsigmond krisztustagadó unitárius vallása dühbe hozna egy szentet is. László urat ugyan nem zavarja mások vélekedése, de a szűkszavú Máté – ha a meggyőződéséről van szó – nem képes befogni a száját.

Szilágycsehit jól megbolygatták az előkészületek – s nem csak a várat. Megyeszerte szabók öltögettek a cérnát, a mentékre szűcsök illesztettek prémszegélyt, nyergesek, szíjártók dikicseltek, vargák fűzték a szurkos fonalat, hasították és varrták a bőrt, hogy új csizmákat remekeljenek. László úr méltón akart megjelenni az udvarban. Kíséretét, csupa nemest a javából válogatta, az alkalmatlanokat valami ürüggyel elküldte. Már az elején kitélt a létszám, volt mire hivatkoznia. Pár megbízható lánzsást arra fogadott föl, hogy Mátéval a várat őrizték, a többit Margit úrnő látta el bőséges útravalóval s egy szép mosollyal, hogy harag ne támadjon. Mielőtt fölkerelkedtek, a püspök Gyulafejérvárról is felvilágosítással szolgált. A história László urat nem igazán érdekelte, inkább a közelmúlt eseményei, de meghallgatta, elvégre sose tudni, mire jó. Forgách a fejedelmi székhelyről úgy beszélt, mintha a történetét maga írta volna: tömören és tapintattal, nehogy a várúr kioktatásnak vélje.

– Apulum néven római castrum¹ volt. Akkor építették, amikor Trajánus császár legyőzte a dákokat. A magyarok bejövetele után Gyula vezér szálláshelye lett. Majd arról vált híressé, hogy Szent István királyunk a lázadásért négyfelé hasított Koppány egyik karját a várkapura szögeztette.

– Jó, hogy eminenciád nem Ádámmal-Évával kezdi.

– Addig nem megyek vissza – mosolygott. – A tudás nagyságod javára válhat János Zsigmond színe előtt. Ne csak a katonát becsülje – a tájékozott urat is.

– A má' igaz.

Részlet a készülő regényből.

¹ Erőd.

Forgách csöndes szóval sorolta az eseményeket: 1009-ben a püspökség alapítását, II. András király adománylevelét Miklós comesnek,² majd a tatárjárást, Rogerius váradi kanonok fogságból szabadulását, Alárdi János vízaknai bíró megöletését, fia szövetezését a szászokkal s a templom lerohanását és fölgújtását. A kalocsai érsek kiközösítette a polgárokat, egy idő után bocsánatot nyertek, de a leégett Gyulafejérvár újjáépítése alig haladt. Százegynéhány évvel később is tele volt üres házhelyekkel. Miklós kükküllői főesperes tanácsára Korvin Mátyás a rogyadozó várat le akarta romboltatni, végül 1516-ban II. Ulászló újjáépíttette. A munkálatokhoz kétszáz aranyforint értékű sőt küldött...

– Én ötszörösét kaptam – jegyezte meg László úr.

– Akkoriban tízszer annyit ért. Nos, miután a török elfoglalta Budát, Izabella a fiával ide telepedett. Nem soká volt nyugtuk. György barát rájött, hogy a királyasszony Ferdinánddal praktikál. Az erődöt húszezer emberével körülzáratta, de nem tudott bejutni. A következő év tavaszán ismét megostromolta, el is foglalta, s az udvart megegyezésre kényszerítette. Itt halt meg harmincnégy éves korában – tavaly tíz esztendeje – Izabella. Ha szóba kerül, ajánlom nagyságodnak, egyvalamit sose firtasson.

– Éspedig?

– Hogy Balassa Menyhért a királyasszony parancsára ölette meg Bebek Ferencet és a Kendy fivéreket: Ferencet és Antalt.

– Erőt remélem, hogy a fia nem ilyen gyilkos természetű.

– Hisz mondtam: megbocsájtott a lázadó Walkay Miklósnak és Forró Miklósnak is. Rosszul tette, de anyja részéről Bebek és a Kendyek megöletése hiba volt.

Jóllehet Gyulaffy feje zsongott az évszámok nyomán, nem esett nehezeire megjegyezni. A püspöknek igaza van: hátha a történetet az udvarban szóba hozzák. Gyulafejérvárra menet is észébe ötlött; még inkább a Mátéval folytatott dühös vita. Társa és barátja mindenáron vele akart menni. Fölöttébb izgatta az unitárius hit, első kézből akart tudomást szerezni róla, följegyezni és csatolni évek óta készülő krónikájához. Csakis László úr ismerte, de ráparancsolt: míg meg nem hal, senki, még a nagyasszony se lássa. A prédikátor zárkózott léleként könnyen ráállt. Művét eleve az ifjú Gyulaffyaknak szánta, mivel tudnak írni-olvasni, ha kedvüket nem is lelik benne, de jöhet idő, mikor apjuk élete és a török háború okulásukra szolgál, a kéziratot előszedik, lapozgatják, s az ő gyerekeik is okulni fognak. Hitvitával a munkát nem terhelte, csak leírta az ágostai vallás lényegét és különbségeit a katolicizmussal. Ne érezzék a László-fiak, hogy győzködi őket. Ki-ki maga tapasztalja meg, mi a helyes, mi a hamis.

Húsvétkor a város környékén lépni alig lehet. A dülőkön és a mezsgyén lovas koszik, társzekerek előzgetik egymást, a fejedelem konyhájára s a piacra egész marhacsordát, sertéshadat terelnek, a szekereken liszteszsákok dagadnak, a hámba feszülő bivalyok bőgnek, a ketrecekben baromfi kárál, kacsa-liba hápog. Valóságos szibvásár. Nem könnyű kerülgetni, de ötven fegyveres elől a parasztok ijedten eltakarodnak.

A kéményekből füst kavargott, a várban ökrök sülték, a piactéren a lacikonyhák előtt korra-nemre való tekintet nélkül utasok tipródtak, megtelt az összes csapszék, patakokban folyt a bor. Az evés-ivás még a szász iparosok bódéit is elnéptelenítette, kénytelen-kelletlen becsukták, pár fegyveresre bízta, s maguk is elballagtak iszogatni. A tömeget a piac egy szeg-

2 Várispán (gróf).

letén mimesek, csepűrágók, tűznyelők szórakoztatták. A hangzavarba rikoztató sípok, döngő dobok hasítottak, mindenfelől üvöltés, röhögés, káromkodás hallatszott. A tarka nyüzsgésből kiemelkedett egy gólyalábon imbolygó pojáca. Ha nem óvják, a gonosz népség fellökte volna, elvégre az is jó multság, ha keze-lába törik. Gyulaffy nem volt oda a sokadalomért, de fiai és kísérete élvezettel bámulták. A nagyasszony hűvös tekintettel nézgelődött. Bársonyfövege, csipkés fátyla, leomló köpenye, finom bőrkesztyűje, szattyáncsizmái nagyúri dámát mutattak, ami Gyulafejérvárt se mindennapos. László úr a lányait otthon marasztalta, hiába esedeztek. – E vegyes csürhe közt semmi keresnivalótok – közölte, márpedig az ő kurta parancsa ellen fellebbezésnek helye nincs.

A girbegurba utcákon a sarat csúdig dagasztva ügettek, hogy átvergődjenek a városon. A kapu előtt fegyveresek tolongtak, és üvöltve követeltek bebocsájtást, de az öröknek eszük ágába se volt kinyitni. A palota így is zsúfolásig telt, a székesegyház előtt csupa előkelőség tipródott.

– Ma má' aligha jutunk be – morogta László úr. – A városon kívül fogunk táborozni.

Megfordultak és indultak lefelé, ám a tömegeből hirtelen kivált egy hívívó, Gyulaffyhoz nyargalt, lekapta a süvegét, és rákiáltott: Forgách izenetével jövök, nagyuram! Királyunk szűkebb kíséretével várja a misén. Ennyi embert nem tud befogadni, de istentisztelet után nagyságodat s a famíliát valahogy elszállásolja.

– Ott leszünk, de szállás nem szükséges. Embereinkkel maradunk.

Hátat adott a futárnak, és elügetett. A Maros mellett találtak egy füzessel körbevett tisztást, letáboroztak, a szekerekből kifogták a lovakat, bőrvödörbe vizet mertek, és nekiálltak tüzet rakni. László úr megszokásból s a biztonság kedvéért őrláncot állított, kijelölte a váltást, jelszót cserélt a főemberekkel, végül lement a partra mosdani. Két napon át zötyögtek, a kátyús utakon megizzadtak, a lovakat marjukig borította a sár, ruháikba beette magát a trágyabűz és a korom. Margit úrnő a fiaival a ligetben tisztálkodott, a többiek térdig a folyóba álltak, és borzongva fürdőztek, végül ki-ki megpucolta a fegyverét, előszedte a váltást, felöltötte, és várta a parancsot. László úr nem siette el. Kisdéd bandériumát felsorakoztatta, eléjük sétált, és alaposan szemügyre vette, egyik-másik emberét visszazavarta, hogy kenje meg a csizmáját, de egészében véve elégedett volt. Ennyi idő alatt ez is szép eredmény, azonfelül nemesek; minden apróság miatt nem förmedhet rájuk. Ám jó előre kikötötte: a foglalón kívül teljes hópénzt az kap, akivel maradéktalanul elégedett lesz. Az urak hallották: Gyulaffyt maga János Zsigmond hívja a nagymisére, jelentős tisztség várományosa, az előleg is megtette a hatását, egy szóval érdemes alatta szolgálni. Az a barom Sarudi Miska köztük lehetne, ha fékezte volna gyűlölködő feleségét, de hát ő baja...

László úr elkiáltotta magát:

– Urak! A templomba tíz embernél több nem jöhet. Az udvarba csak a famíliám hivatalos. A többieknek fejenként egy meszely bort kúdok. Válasszatok, ki megy, ki marad!

– A' jó lesz főkapitány úr! – máris főkapitányozták – mondta egy tekintélyes külsejű ezüstös bajszú nemes. – Mink sokszor megjártuk Gyulafejérvárt, de naccságod...

– Egyszer vótam. Kelmed jön?

– Én ugyan nem. Vigye az ifjakat. Még sose láttak ekkora templomot. János Zsigmondot se ösmerik. Otthon legyen mit hazudniuk.

A kompánia hangosan felröhögött. A bor ígéretes, a tespedés hívogató, különben is fene kíváncsi a nyápic királyra. Megsütögetnek pár zsenge malacot, isznak, mulatnak,

s jó kedvvel várják Gyulaffyt. Tudták, nem marad a palotában. Senkivel se osztja meg az ágyát, inkább alszik emberei közt a parton. A nagyasszonynak sátrat vernek, fiai elvackolnak a fűvön, majd István és Lackó a váltással őrt áll. László úr velük se kivételez. Pár nap alatt megkedvelték, mint sokan mások, kik vele portyáztak, tanulságos történeteiket hallgatták, és megtapasztalták: kemény, de méltányos és emberséges. A csatákon még innen voltak, de a vezéri készséget hamar fölfedezték. Egyesek máris utánozták, ahogy megigazgatja a kardszíjat, nyeregbe lendül, a zászlós kopja nyelére fog, összehúzott szemmel körbepillant, és hidegen elvigyorodik: mindez a férfiaság mustrája. Sokan elhatározták, hogy levágják a szakállukat, s az övéhez hasonló rövid borostát eresztenek. Katonásabbnak látszik.

Gyulaffy az emberekre mordult:

– Ne főkapitányozzanak! Nincs rangom.

– Nagyságodból generális lesz, akárki meglássa.

– Akárki generálisa nem leszek. Kelmeteké is csak akkor, ha rászógálnak. Na Isten velük. Vacsoráljanak egészséggel, és legyenek jó vigyázásba’.

Fogta a csődörét, és rápattant, István fölsegítette anyját a magas női nyeregbe, Lackóval, az apróddal és a kísérettel maga is lóra kapaszkodott, és ügetve elporoszkáltak.

LÁSZLÓ ÚR A PIACTÉREN megalkudott egy hordó borra, közölte, hová vigyék, és kíséretével a várnak fordult. A főkapunál eloszlott a tömeg, csak pár reménykedő várakozott. A király színeibe öltöztetett íjászok egykedvűen báméskodtak, mintha a néhány ácsorgó ott se volna. A kaputorok akkor elevenedett meg, mikor egy strázsa fölfedezte Gyulaffy kompániáját és kopjavégen csapkodó címeres lobogóját. Az őrség alakzatba rendeződött, fölfonták a rostélyt, kivonultak és sorfalat alkottak, a parancsnok biccentett, a várúr és emberei beügettek, a katonák utánuk, majd lezuhant a rostély. Attól fogva se ki, se be. A vasalt gerendák börtönrácsként őrizték a falszorost. László úrék érkeztek utoljára, de még hallgatott a nagyharang s a János Zsigmond közelgését jelző harsonák. Egy íjász hátravezette a csapatot, és megmutatta az istállókat. – Hál’istennek a lovakat nem köll őrizgetni – morogta a várúr. – Kössétek be!

Lassú léptekkel ballagtak a székesegyházhoz. A tömeg még a tágas főhajóba se fért; hely csak a legelőkelőbbeknek jutott, vagyis a Gyulaffyaknak és apródjuknak. A többiek irigyelték a kölyköt, de nem tehettek mást: káromkodtak és maradtak. Egy tarka ruhás ceremóniamester ahogy megtudta, kicsoda László úr, sürgölődni kezdett:

– Felséges urunk a főoltár elé várja nagyságodat és asszonyát. A fiúcska álljon, ahová tud. Méltóztassanak az első sorba ülni, fönntartott helyükre. Szomszédai, altorjai Apor István és hölgye alig várják nagyságtokat.

László úr szó nélkül karon fogta a nagyasszonyt, a padok közt végiglépték a kőkockákat, s a helyükre telepedtek. A templom halkan zszibongott, mindenfelé táncoló fények lobogtak, a díszítéseken csillogott az aranyozás, ám a kőpillérek s a szobrok festése homályba borult. Még a fáklyák és a vastag viaszgyertyák se tudták elűzni a sötétséget. A természetes Gyulaffyt és feleségét az urak jól megbámulták, de Apor tárnokmester és neje a házaspárról nem látszottak tudomást venni. Gőgösen maguk elé meredtek, mintha a két ember levegő volna.

Végre zúgni-bongni kezdtek a harangok, fölrikoltottak a harsonák, a kiváltságosok föltápaszkodtak, arccal a bevonuló király és tanácsosai felé fordultak, meghajoltak és áll-

va maradtak, míg János támlás hátú faragott székébe zökkent. A szentély két oldalán, a stallumokban³ a káptalan és tucatnyi szerzetes kuporgott. A sekrestyéből kilépett az érsek, mögötte a szerpapok, az oltár előtt fősorakoztak, és várták, hogy kezdődjön a mise. A kóruson dörrent az orgona, elhalkult, majd hosszan indázó gregorián⁴ ének borzolta a hívek lelkét. László úr életében egyszer hallott orgonát – a vásonkői pálos kolostorban – s már akkor megrendítette. Így volt most is.

Ám a hosszan elnyúló ceremóniát, a szentbeszédet és a sok bibliai példázatot unta. Fárasztotta az urakat is, főképp a királyt. Kötelességszerűen hallgatta, keresztet nem vett, térdet-fejet nem hajtott, pusztán jelenlétével mutatta, hogy az istentisztelet fontos neki is. – Ita missa est!⁵ – fejezte be az érsek. A katolikusoknak türelemmel kellett lenniük, míg János Zsigmond föláll, és a tanácsurakkal elindul, de a többi vallás hívei mögé szegődtek, és tolongva követték. László úrnak is várakoznia kellett. A nagyasszony soha el nem hagyta a szentáldozást. Istvántól és Lackótól is megkövetelte, kivált most, hogy az ostyát maga a kardinális szolgáltatta. – Ím Jézus teste – motyogta a főpap sokadszor, de hangja elveszett a zsidongásban. A kifelé igyekvő Forgách Gyulaffynak csak a szemével intett, hogy jelezze: a palotában várják. A várúr nem tehetett mást, indult, hogy körbejárja a templomot, és megcsodálja a szobrokat és díszítéseket.

A sötétből hirtelen kilépett egy kispap, alulról fölfelé László úrra pislogott, és selymesen suttogetta: Körbevezetem nagyságodat, ha szükségesnek véli... Csak egy dénár szegény gyámoltottjaink javára.

- Az egyház könyörületes – mosolygott Gyulaffy –, de magam szemivel is látok.
- Pár száz évre visszamenőleg nagyságod se lát. Templomunk csupa érdekesség.
- Egye fene. Ha jól beszélsz, a dénárt a végén megkapod.

A kispap kiemelt a tartóból egy gyertyát, és belekezdett:

– Ezek itt Szent Mihályt ábrázolják – bökött két faragott kőtáblára –, amaz a Maiestas Domini, vagyis a legfőbb úr jelképe.

Ballagtak tovább.

Az akolitus Gyulaffyt a mellékhajóból a zárt keresztelőkápolnába vezette, a rácsot egy cifra tollú kulccsal kinyitotta, és körbemutatott:

- Íme nagyuram, a káptalani levéltár. Transzszilvánia legelső hiteles helye.
- E temérdek pergamen mind egy-egy birtok?
- Igenis. Továbbá kiváltságok, címek...
- Befogadná az enyimeket is?
- Érsek urunk engedelmével nincs akadálya.
- Mehetünk.

A következő emlék egy arányos, de csorba Mária-szobor volt. – Ősrégi – suttogetta a kispap –, templomunk ékessége. Most jön a Várday-kápolna. – Az esztergomi érseké? – Óvé.

Az északi mellékhajó oszlopain a kárhozat jelképei, szörnyek hemzsegték, a kápolna előtt a farkasfogas Várday-címer hivalkodott, a kőpadlón három erdélyi püspök: Széchy

3 Zárt papi ülőhelyek.

4 Gergely pápáról nevezett egytónusú dallam.

5 A misének vége.

András és Domokos, valamint Czudar Imre síremléke, végül Izabella királynő tombája. Onnan a gyönyörű Lászlai-kápolnába mentek, melyet János kanonok építtetett a hívő lelkek oltárának. A falakon a hely jótevői: Korvin Mátyás, II. Ulászló, Gyula és Leó pápa, Bakócz Tamás esztergomi érsek, Perényi Imre nádor, Sánkfalvi Antal nyitrai püspök és mások szimbólumai díszeltek. László úr kezdte unni a sok hatalmasságot, de most következett a java. A kispap hajlongva szíveskedett:

- A Várday-lépcső előtt megmutatom nagyságodnak a Hunyadiak sírját.
- A dénárt megszógalta. Nézzük!

Megálltak a falba illesztett három kőtáblánál. Az első a nagy Hunyadi, a második öccse, a harmadik László fia páncélos alakját mutatta; János gubernátorét⁶ kivált erőteljesen. Gyulaffynak úgy tűnt: a hadvezér mintha kilépne a márványból, hogy Sztambulig kergesse a pogányt. Lelki szemei előtt a dombormű úgy megelevenedett, mint Kinizsi Pálé a vásonkői kolostorban, de az Izabella királynő által megöletett Kendyekére rá se pillantott. Méltatlannak vélte, hogy a két lázongót Hunyadi közelébe temették.

Kis ideig magába mélyedve állt. – Induljunk – mondta végül. Észre se vette, hogy Margit úrnő és a fiai mögötte ácsorognak.

Csaknem beléjük botlott. – Jól nézéztek meg – mondta –, oszt' mehetünk! – Érdeemes vót idejönni.

A tágas főhajó kiürült, az urak mind elmentek a palotába, csak pár buzgó vénaszony térdelt a mellékoltároknál, és halkán imádkozott. László úr újfent megtapasztalta a hely szentségét, a felszökő boltívek magasztosságát, a vaskos pillérek szilárdságát, s a simára kopott padlat és a mennyezet közt a távolság lendületét. Utoljára Vásonkő jóval kisebb apátsági templomában érzett hasonlót. Hitte, hogy az áhítat javára válik a királlyal folytatandó tárgyalás során. Nem fogja engedni, hogy elragadja az indulat, higgadt és belátó lesz. A kispap kezébe nyomta a dénárt – csodálatos gyorsasággal tűnt el a reverenda mélyén –, majd ráérő léptekkel elhagyták a templomot.

GYÜTTMENTEK – súgta Apor. Volt, aki szolgálatkészen bólintott, mások undorral elfordultak és odébbálltak. Csöppet sem osztották a gazdagon öltözött pohos tárnokmester és asszonya gögjét. A főnemesség – csupa rokon – a királyságban mindenütt ott-hon érzi magát. Sokaknak van birtokuk Erdélyben, a Partiumban és Felső Magyarországon. Gyulaffy hírnevével Aporé nem vetekedhet, s azt is tudják: a várúr a jeles Forgách püspök sógora és pártfogoltja.

Érezte a kincstárnok és csatlósai alig titkolt ellenszenvét, de nem törődött vele. Számított rá, ahogy arra is: lesznek, akik hízelegni fognak. Az urak többsége meghajolt és kíváncsian méregették, némelyek Margit úrnőnek francia mód kezét akartak csókolni, de a nagyszony mosolyogva elhúzódott. – Nem szokás mifelénk – mondta. – Nem vagyok érsek.

A vendégek közt sodródva köszöntöttek pár ismerőst, de a család a tömegben magára maradt. A László-fiak, István és Lackó tartózkodó pillantással nézegették a főurakat, arannyal-ezüsttel kihányt mentéikben, boglárokkal ékes selyem-bársony dolmányaikban, finom mívű szablyával az oldalukon. A hajukat sokan varkocsba kötötték, mások a fejük búbján meghagytak egy tincset, alatta kiborotvtáltak, lógó bajuszt és hullámos szakállat

⁶ Kormányzó.

növesztettek. Kinek arany, kinek ezüst sarkantyú pengett a csizmáján. Öveikbe – remek gombkötő munka – elefántcsont nyelű török dzsizálokat⁷ tűztek, némelyek többet is. Gyulaffy csatos bőróve, ráncos torkú sárga lábbelije, szűk nadrágja, feszülő ujjasa egyszerűnek látszott. Csak tenyérnyi széles, ékkövekkel kirakott kardját és vésett nyelű vadászkesét csodálták meg. Katonaember ne hivalkodjon – mondogatta, s ahhoz is tartotta magát. Sose volt oda az ékszerekért és más cifraságokért, még a mentére varrt sujtásokért sem. Egyvalamit szívesen viselt volna: könnyű díszpáncélt, de az egy vagyon. Bár Veszprém alatt Salm gróftól és Helffenstein regimentáriustól elirigyelte, végül némi habozás után egyik alvezérüktől megvásárolta vadonatúj rákfarkas vértjét. Az illetőnek bő volt. László úr egy karcolást se talált rajta. Jó pár alkalommal mentette meg az életét, de bízott is a kiváló rajnai acélban éppúgy, mint a saját fegyverforgató készségében.

János Zsigmond az elé járuló vendéget aranyozott mennyezetes trónján fogadta, ritkás szőke szakállába mosolygott, vizenyős kék szeme le-föl ugrált, elhadart egy köszöntést, s máris fordult a következőhöz. Az urakra és feleségeikre egy-egy mondatot szánt. A mellette ácsorgó tanácsurak hallgattak, Forgách püspök időnként súgva emlékeztette az érkezők címére, az urak meghajoltak és távoztak. László úr érezte, legjobban, ha a sor végére áll, addig is úgy tett, mintha az ezüst gyertyatartókat, bútorokat és kárpitokat nézegetné. Nem szenvedhette az ácsorgást, de új ember érdemes régiek közt ne türelmetlenkedjen. Belátását ezer aranyforint nyomatékosította, s a meggyőződés, hogy a szerveződő had őt fogja igazolni. Könnyű kard helyett ezért kötött súlyos szablyát. László János Zsigmond: ünnepélyes alkalmakkor se válik meg tőle.

A sor alig akart fogyni. A rövid kihallgatáson a legelőkelőbbek már túljutottak, most a kevésbé fontosak következtek. Legnehezebben velük boldogult a király; mindnek volt egy cirkalmas latin vagy magyar szónoklata, hogy némi figyelmet csikarjon ki. No de nincs várakozás, ami véget ne érne. A trón környéke kezdett kiürülni, a vendégek a terem végébe húzódtak, és csoportonként elmélyült társalgásba fogtak. Forgách intett, a Gyulaffyak a trón elé léptek, meghajoltak, és várták, hogy János Zsigmond pár szót szóljon.

A király a várurat közelebb intette.

– Jövetelének fölöttébb örülünk. Tudomást szereztünk róla, hogy máris hadat állított. Dicséretes. Az urak bandériumai erősek, de sokfélék. Ütőképes sereget kell kovácsolnunk. Ebben számítok nagyságodra.

– Főlséges úr. Ötven emberem van. Azokat is csak egy óra fogadtam föl.

– Tízezer lovasra számítunk. A részletek megbeszélése végett hamarosan kéretjük. Addig is érezze jól magát.

Elfordult, és olasz nyelven Forgáchhallyal kezdett társalogni.

Gyulaffy nem tehetett mást, intett a fiainak, karon fogta a feleségét, és odébb léptek. A hullámzó tömegben pokoli rosszul érezte magát. Legszívesebben a palota elé ballagott volna, hogy kiszellőzzön és átgondolja, mit mond a királynak, de nem hagyhatta magára a családot. Távozásával sem okozhatott feltűnést. István és Lackó fejük búbjáig merülve a látványosságba engedelmet kértek, hadd menjenek az urak közé. Megkapták, apjuk intelmével: Senkinek ne nézzetek az arcába. Ne lökdösődjétek, s főképp a fehérnépet ne bámuljátok. Semmi szükség rá, hogy valamék forrófejűt fölmérgeljétek.

⁷ Görbe tőr.

A nagyasszonnyal az ablakfülkébe húzódva időnként fölfedeztek egy távoli ismerőst, de Gyulaffy olyan borongósan meredt rá, hogy nem mert közeledni. Az illetőnek fogalma se volt, mi a bosszúság oka, de lehetett bármi: hűvös fogadtatás, halasztgatott kinevezés, elmaradt jutalom és egyebek. Végül János Zsigmond Forgáchhal az oldalán sebesen távozott, így hát a püspökre se számíthattak. Apor és cimborái lapos pillantásokat vetettek rájuk, de László úr kutyába se vette. Sose állhatta az efféle dölyfös nagyurak csinált gögjét és rosszindulatát. Zsigereiben érezte: egy ellensége már van, tán több, éppúgy, mint Magyarországon, de ott barátai és fegyvertársai is jócskán akadtak, köztük nem egy török bég és jeles harcos. Békeidőben levelezgettek és ajándékot küldözgettek egymásnak: díszes edényeket, szőlővesszőt, virágtöveket, gyümölcsfajtyást és – tilalom ide vagy oda – bort. Ilyenkor érezte, mi mindent hagyott maga mögött; nemcsak a várat, a birtokot, jobbágysait és familiárisait,⁸ hanem a szűkebb hazához kötődő ezerféle szálat, az emberek becsülését s a kislelkűek becstelenségét. Már-már lubickolt bennük; onnan tudta, hogy a jó oldalon áll. A hitványság megmutatta, mivé nem szabad lenni.

A szolgálak ezüsttálakon édességet hordtak körbe, s apró üvegedényekben sűrű vörös malváziát, ügyesen hajlongva, hogy le ne essen a sokféle cukrozott sütemény, el ne törjön egy pohár. Gyulaffy az inasokat ingerült mozdulattal elkergette. Nem volt kedve eszegetni. A nagyasszony érezve az ura bosszúságát, hozzásimult, de társalgást nem kezdeményezett. Jobban ismerte annál, semhogy szóra bírja. László úr sűrűn nézegette az időmérő gyertya rovátkáit, pillantása elsiklott a sokaság fölött, néha a kancelláriába vezető ajtóra meredt, megigazgatta a kardját, gyűrögte a süvegét, toporgott. A vendégek tisztas távolból méregették, összesúgtak és odébbálltak.

Végre megjelent egy szolgálatteltevő, Apor szólította, majd Gyulaffyhoz lépett, meghajolt, és harsányan közölte: János Zsigmond várja a kancellárián. László úr azt hitte, az uralkodó egyedül fogadja, de ha nem, hát nem. A tárnokmester nem igazi ellenfél. Magához parancsolta a fiait, és rájuk mordult: ügyeljenek az anyjukra, átvágott a termen, és elsőként lépett a sarokszobába, hogy fölösleges vita – ki megy be először? – ne terhelje a tárgyalást. Apor rövid karikalábain épp hogy utolérte, mélyen meghajolt, és várta, hogy János kegyeskedjen megszólalni.

A boltíves helyiségben muzsika szólt: két hegedű, theorbán,⁹ lant és fuvola, utóbbin a király játszott, elmélyülten és átszellemülten. Gyulaffy tudta: ért hozzá, de meglepte, hogy maga is hajlandó zenélni. Sose hallott fejedelemtől, aki nyilvánosan hangszerhez nyúl. Az ő kezébe jogar és kard illene, ám a püspök és a tanácsurak élvezettel hallgatták. Forgács intett: várják ki a végét, míg János úgy billegette a fuvolát, mintha Erdély sorsa múlna rajta.

Gyulaffy a muzsikába képes volt elmerülni, de a másik savanyún vigyorgott. – Nemcsak dagadt és fennhéjázó, botfülű is – gondolta. Ő a csata közben döngő rézdobokat s a rikoltozó töröksípkat is szerette, hát még a lantot, a hegedűt s nem utolsósorban a pásztorfuvolyát.

A darabot a király futama fejezte be, a zenészeket elbocsájtotta, lecsapta a fuvolát, és kézbe vette aranyberakással díszített törét. Úgy játszott vele, mintha az is hangszer volna. – Szeret vadászni? – fordult Gyulaffyhoz. – Ért hozzá?

8 Főúri család nemes szolgálattelvője.

9 Középkori húros hangszer.

- Fölséges uram. A vadászat kedvemre való, de hogy ösmerem-e... Ítélik meg mások.
- Régi pátriája, a Bakony vadban bővelkedik. Úgy tudjuk, medve, bölény is van.
- Életem során egyetlen bölényt láttam, asse a Bakonyban, hanem a Sárkányerdőn.

Tán utolsó tavaszát morzsolta.

- Mennyit nyomott?
- Fogalmam sincs fölség.
- Ha nagyságod elejtette...
- Futni hagytam.
- Miért?

- Mifelénk úgy tartják: az utolsó bölényre Korvin Mátyás vadászott. Ami illet hozzá, hozzám, méltatlanhoz, nem.

- Bene, bene!¹⁰ Nagyságod tanúságot tett a kegyeletről. Ama Sárkányerdőn sárkányok is éltek?

- A fene jobban tudja, fölség. Nevét az ákosházi Sárkányokról kapta. Ők birtokolták Hegyesd várát és a Balaton-partot a Lesencékig. Ambrus báró a mohácsi csatában esett el. Vót országbíró is. A família címere koronából kiemelkedő mellyes asszony, körülötte tekergő sárkánygyíkkal. Egy ősök Zsigmond király lovagrendjének a tagja vót, innen a sárkány. Még annyit tudni: Ákos nembeliek.

- Burgio pápai követ szerint a kancellárral és az egri érsekkel ők hárman voltak az ország igazi urai. Istvánffy krónikájában olvastam. Oláh Miklós pártfogoltjaként Padovában művelődött, mint főtanácsosunk, Forgách. Ám az Ákosházaiak dicsősége mulandó, ahogy a miénk, Szapolyaiaké is.

- Egyedül az Úr dicsősége örökkévaló – vágta rá a püspök. – Halandók csak az örök életben reménykedhetnek.

- Egy ideig az is eltart – mosolygott a király.

Gyulaffyra bámult:

- Halljuk, Hegyesdet nagyságod vette vissza.

- Egy kakas szétrúgta vón'. A Memi nevű janicsáruga bátran védelmezte, de a végén elfogyott a lőpora. A várát nem én foglaltam el. Köllöttek hozzá Salm generális talján pattantyúsai és a száz talpasok. Az ostromkor sokan közülük a fűbe haraptak. Ott porladnak a hegy alján.

- Mondja csak... Medvére is vadászott?

- Még apámurammal, fölség... Osztán ifjú koromban. Végül idefelé a Kárpátokban öltem egyet. Jó nagy kan vót, bár vadászatnak nem nevezném. Lelűttem egy kurtánnyal.

- Ez is nagyságod vakmerőségéről tanúskodik.

- Lándzsával köllött vón' kitámasztani, de túl hirtelen támadott.

- Mihez kezd, ha csatában támadnak túl hirtelen?

- Ollyan nincs. Készülök rá.

- Bene, bene!

László úr rájött: ez a király szavajárása. Azt is fölfedezte, János Zsigmond látszólag tárgyról tárgyra ugrál, valójában ravaszul kérdegeti, hogy a társalgás ne tűnjön

¹⁰ Jó.

faggatásnak. Apor igyekezett titkolni a türelmetlenségét, de borzas bajusza, remegő ajkai elárulták. Úgy tűnt, az uralkodót a tárnokmester dühe mulattatja, holott rá se nézett, csak halványan mosolygott. – Kevés nagy katona ért a vadászathoz – közölte. – Nem jut idejük rá.

– Nékem se nagyon – felelte Gyulaffy. – Erdeimben úgy elszaporodott a disznó, az őz, a szarvas, hogy hajtással köllött irtani.

– Nagyságod a hadak farkasának mondják – vetette közbe gúnyos mosollyal Apor –, márpedig a vadnak a farkasnál nagyobb ellensége nincs.

László úr rámeredt, összeszűkültek szemei a dölyfös nagyurat mint éber ragadozók talpától kopasz feje búbjáig alaposan végigmérték, azután válaszolt:

– Ha rám néz, mit lát?

– Mit, mit... A gúnyját.

– Nézze meg alaposabban.

Apor fölfuvalkodott arca, lelógó tokája vérbe borult. Szót se bírt kinyögni. Még csak nem is sejtette, mire akar kilyukadni László úr. Tartott a megszégyenüléstől – Forgách máris rosszálló pillantásokkal méregette –, de nem jutott eszébe egy ép mondat, ráadásul a király is úgy fürkészte, mint róka a hízott libát. Gyulaffy megsajnálta:

– Csak fölismeri a farkasprémet... Azzal van szegve a dolmányom. Magam ejtettem el, mint a többi ordast. Ne kössön belém, különben farkasnak nézem! Amitől Isten óvja. Nem azé' jöttem, hogy viaskodjunk.

Apor tudta, hogy a kitűnően vívó király a párviadalt nem ellenzi, sőt bátorítja, hogy az urak ne jöjjenek ki a gyakorlatból. Márpedig Gyulaffyval szemben esélye sincs. – Ne úgy értse! – vágta rá. – Tréfának szántam!

– A' más.

A király a csetepatét elunva a püspökre pillantott. Türelmes lévén egy érdemi társalgást órákig hallgatott volna, hittudósokat, doktorokat, bölcselőket egyaránt, de a köpcös Apor és a természetes Gyulaffy vagdalkozása csöppet sem érdekelte. Főképp, hogy a tárnokmester tehetett róla, a megtámadott csak védte magát. János legjobban az igazság mibenlétéről és más elvont tárgyakról szeretett vitázni, de e két embertől jogfilozófiát, törvényismeretet nem várhatott. Egyik a kincstárért felel, a másik végezze a mezei hadak szervezését és irányítását, csakhogy rögtön az elején összeugranak. Ilyenkor van szükség Forgách püspök diplomáciai képességeire.

Hallgatta a Nürnbergből hozott rézóra percegését, az urak fojtott lélegzetét, s a nagyteremből beszüremkedő zsbongást, közben arra gondolt: ha végeznek, a hölgyekkel táncolni fog, vagy a nemrég érkezett Bakfark Bálint¹¹ lantjátékát hallgatja. Kár, hogy a két úrral kell bajlódni, míg dűlőre jutnak – ha jutnak egyáltalán.

János Zsigmond fegyverforgató készségei ellenére gyűlölte a háborút. Valójában az uralkodás se volt ínyére. Gazdag, művelt főúrként legszívesebben Krakóban, Prágában, Bolognában vagy Firenzében élt volna, hogy szabadon hódolhasson kedvteléseinek, ne a felelősség súlya alatt rogyadozzon vakondtúrásnyi székhelyén, Gyulaffy- és Apor-féle vadkanok közt. Előbbi javára szól, hogy Forgách a sógora. Hátha a tanácsos megszeli; bár a várúrral könnyű dolga a hajlékony püspöknek se lesz.

11 A magyar és az európai reneszánsz jeles muzsikusa.

– Félek, Miksával és a székelyekkel nem kerüljük el a háborút – folytatta. – Azért hívtattuk nagyságotkat, kalkuláljanak, mi pénzbe-időbe telik a toborzás, a sereg fölszerelése, kiképzése, begyakorlása és így tovább.

– Pontos számokra nincs szükség – mondta Forgách –, elég, ha nagyját tudjuk.

– Legkevesebb félmillió aranyforint – vigyorgott Apor –, csakhogy üres a kincstár. Az adók nem folynak be, fizetni kell az udvari katonaságot, a temérdek ingyenélőt...

Súlyos csönd telepedett a kancelláriára.

A király pénzügyekkel is utált foglalkozni, egyáltalán bármivel, ami elvonta könyveitől, kedvenc zeneszerszámaitól, drága szúró-vágó fegyvereitől és a vadászattól. Mindezekre bőven ráért, míg a hatalmat György érsek, majd anyja gyakorolta, de előbbit összevagdalták, s utóbbi is elhagyta az árnyékvilágot. A pimasz Apor célzása a muzsikusra, költőkre, filozófusokra, csillagjósokra, teológusokra vonatkozott, kik valóban kapkodják a pénzt, mint baromfi a magot, de a háború még többre kerül. Ám ha nem eszméért, azok istápolásáért és terjesztéséért folyik a harc, ugyan mi értelme? Hisz az uralmat s a kincseket senki se viheti a másvilágra. A bölcsködő királynak eszébe jutott, a kérdésre mit felelne Gyulaffy: *Utódainkért harcolunk. A mi gondunk az örökség megőrzése, nekik és az országnak egyaránt.*

Csakhogy szilárd hatalom a rómaiak óta nem létezik, s az is eléggé sokféle és ingatag volt. Császárok jöttek-mentek, örökösen hódítottak, vagy a punok, a germánok, a kelták, a hunok ellen védekeztek, közben rettegtek a saját pretoriánusaiktól.¹²

– Szólhatok felség? – kérdezte Forgách.

– Eminenciád véleményére mindig kíváncsiak vagyunk.

– Az Úr azért bíz egy országot az uralkodóra, hogy gondoskodjon annak védelméről is. Sereg állításához és vezérléséhez válasszon egy hírneves katonát, pénzügyekhez rátermett kincstárnokot. Íme Apor, ki a méltóságok közt legjobban ért hozzá, Gyulaffy legjelesebb a hadak élén. Felséges urunk óhaja a lehető legtermészetesebb. Már csak abban kell megállapodnunk, a két úr hogyan működjön együtt. Kegyes engedelmével magamra vállalom a részletek megvitátását.

A király látható megkönnyebbüléssel mosolygott. Eddigi legjobb döntésének látszott a püspök meghívása és főtanácsossá emelése. Ha a két vasfejűt ő se képes összezsírozni, nincs ember, ki alkalmas rá. – Bene – mondta –, így hát nagyságotokat magukra hagyjuk. Elég, ha eminenciád a megállapodást később írásba foglalja, és a tanács elé terjeszti. Határozni ráérünk azután.

Felállt, biccentett és ruganyos léptekkel távozott.

A püspök Aport és Gyulaffyt egy-egy számolýon hellyel kínálta, maga támlás hátú faragott székbe ült. Érezték az urak: az egyház előbbre való. A királybíró sonkalábai alig értek a padlóra, László úré szétvetve a kandallóig, a szablya közéjük eresztve. Apor nem viselt fegyvert, csak a csizmaszárban egy díszes kést. Kerülték egymás pillantását, nehogy ismét összeugorjanak.

– János Zsigmond szerint háború közeleg – kezdte Forgách. – Hogy vélekedik méltóságod?

A tárnokmester a választ meg akarta kerülni, de a kérdés sorsdöntő volt; Gyulaffy máris úgy meredt rá, mint sólyom a galambra. Nem tudott kitérni előle.

¹² Testőrgárda.

- Magam is így látom.
- Ha így van, nem jobb időben készülni rá?
- Jobb, de üres a láda.

Hallgattak egy sort.

László úr a kardmarkolattal babrált, a tűzbe bámult és eltűnődött: pénzen múlik minden, Erdélyben éppúgy, mint a királyi Magyarországon. Igaza van Apornak: ha zenészekre, bohócokra, képfaragókra, teológusokra, csillagjósokra s a temérdek udvari semmittevőre jut, a hadakra miért nem? Jánosnak három ellenséggel kell megküzdenie: a székelyekkel, a császáriakkal és a török által fölbiztatott oláhokkal. Szép a muzsika, szemet gyönyörködtető a sok színes kárpit, a szobrok és ötvösmunkák, hasznos a hitvita, tanulságosak a könyvek, de békeidőben, nem egy készülő háborúban. Tudják az urak is. Kár, hogy azt hiszik, az ő váraikat és udvarházaikat valahogy elkerüli a pusztulás. Mindig vannak érintetlen szigetek, csakhogy...

– Mondanék valamit nagyságtoknak. Furcsa dolog egy ütközet. Gyilkos, de csak ott, ahol lezajlik. A csatától futamatnyira mit sem érezni belőle. A parasztok jönnek-mennek, végzik a dógukat, a birka béget, a barom bőg, legföljebb az ágyúdőrgés zargatja. Az eke szántja a barázdát, az asszonyok kapálnak, a kölykök legeltetnek. De a háború nem kímél senkit és semmit.

– Így igaz – felelte a püspök.

– Hadd győzzem meg a tárnokmestert. Méltóságod birtokai – nézett Aporra – éppúgy a hadak útjába esnek, mint János Zsigmondé és mindannyiunké. Nem menekülhetünk örökösen. Ami engem illet, egyszer kényszerültem rá, az eminenciás úr többször, kelmed még soha. Fogalma sincs, mit jelent, ha egy szál viselőjén kívül mindenét odahagyja, és földönfutóként tartja a markát. Má' megbocsásson, de vesztes háborúban nincs kivétel.

Forgách Gyulaffy éles eszéről újfent meggyőződve komoran mosolygott. Ő aztán tudja, mit beszél a várúr, hisz kiemelkedő egyházi-diplomáciai pályafutása csupán hat falucskát eredményezett, azok is szüntelen veszélyben forognak. A dúsgazdag Apor veszte-nivalója sokkal több.

A tárnokmester fölfogta, de a hiúsága nem elégült ki. Azt akarta, hogy a püspök addig érveljen, míg tekintélyvesztés nélkül beadhatja a derekát.

Forgách hízelgő alaposággal magyarázott, csöppet se túlozva, de a veszélyt nem kisebbítve. Indoka az volt: hátha egy erős hadsereg elejét veszi a háborúnak s az örökös belvillongásnak, mely megakasztja az árucserét, bizonytalanná teszi az utakat, elértékteleníti a birtokokat. Békeidőben a termelés szapora és jövedelmező. A kincstár bevételei megkönnyítik a hadak fönntartását, majd a létszám csökkentését. Az arany-, ezüst- és sóbányák, a vashámorok, a kovács- és öntőműhelyek, az ötvösségek, a kallómalmok, a bőrcserzők, takácsok, szűcsök, nyergesek, szíjártók ontják a nyersanyagot és az iparcikkeket. A háború csak a fegyverműveseknek használ – rövid távon –, hisz a többi mesterség sorvad, az árak az egekbe szöknek, az agrárium¹³ elhal, megritkul a jószág, pusztulnak a jobbágyok, egyszóval tiszta ráfizetés. Ha nincs adóalany, adó sincs – fejezte be.

Apor kényszeredetten hallgatta. – Eminenciád kiokosít afelől, amit magam is tudok. Örülnék, ha János urunk is így gondolkodna.

13 Mezőgazdaság.

– Ezért óhajtja nagyságtok barátságát. Jeles férfiakra van szükség mind a javak gyűjtögetésére vonatkozóan, mind a harctéren. Előbbi nélkül utóbbira nem is gondolhatunk.

A tárnokmester gondterhelten számítgatta, mennyi pénz áll rendelkezésre, mikor folyósítható, lehet-e a fizetést halogatni, végül sajnálkozva rázta a fejét:

– Az említett summa harmadához is legalább egy esztendő kell, hogy befolyjon a kincstárba. A szászok nem adnak kölcsön. A fiskus Izabella idején fölhalmozott egy csomó tartozást. Le van kötve a bányák jövedelme is. Jövő tavaszig nem kezdhetünk toborzásba.

– Kérem méltóságodat, mondjon valami biztatót!

– Ha föltúrjuk a kamrát, egy-két ezer lovasra elegendő aranyunk van.

– Asse kevés! – örvendezett László úr.

– Összeíratom. A következő hó elején tudni fogják. A tanácsban az említett létszámnál többről ne essék szó, de jobb, ha vár – nézett Gyulaffyra –, míg a számok megerősítést nyernek. Most pedig engedelmükkel mennék. Imádkozzon eminenciád, hogy János Zsigmond a döntést ne másítsa meg.

Lelépett a padlatra, biccentett és távozott.

Gyulaffy és Forgách kedvetlenül hallgattak. A várúr az ígéretet fölöttébb bizonytalanlannak vélte, a püspök a király szeszélyétől, az udvar mohóságától és szemérmetlen igényeitől tartott. Kétezer lovas – gondolta László úr –, csodákat lehetne velük mívelni. Kérdés, Apor nyár előtt folyósítja-e a kért summát? Még ha szavatartó is, az emberek és lovak kiválasztása, fölfegyverzésük és begyakorlásuk máról holnapra nem megy. A tervezetet a tanácsnak is jóvá kell hagynia, márpedig ahány tag, annyiféle érdek csatázik.

Keserves tapasztalataiból tudta: az urakra nem jellemző a belátás, hát még az összefogás. A török torkában is marakodnak. Mi várható e viszonylag békés tájon, ahol a székelyek megzabolázásához két vár elegendő? Bár sem ők, sem az oláhok nem hasonlíthatók a pogány erejéhez és szervezettségéhez, nekik is van vesztenivalójuk. Ahogy gondolataiba merülve hallgatta a rézóra ketyegését – egyszer látott ilyet Salm gróf táborában –, behallatszott a zsongás, a folyosón az őrég lépteinek dobbanása s a kezdődő tánc és muzsikaszó. Addig vigadnak, míg odalesz mindenük. Hogy tudnak ekkora bizonytalanságban mulatni? Épp húsvétkor, Krisztus föltámadásakor, mikor minden jótét lélek magába száll? Igaz, unitáriusoknak nem sokat számít az ünnep. Rég táncolt a nagyasszonnyal, de Margit itt és most nem is hajlandó rá. Fiai nem ismerik a lépéseket. Lovaglást, fegyverforgatást, némi latint és németet tanulnak, nem ugrabugrát. Sógora hosszan tűnődik... Ezek szerint ő se hitt Apornak. Kaptak egy ígérvényt, semmi többet.

– Szólaljon meg eminenciád!

– Nincs mit mondanom. A dolgok a tanácsban dőlnek el.

– Szépen vigasztal!

– Fátyol fedi a jövőt. Ama fátylat egy könyörületes angyal borítja rá, hogy ne csüggedjünk, és túlzottan ne reménykedjünk. Annyit már tudunk: a tárnokmester nem veszi semmibe János Zsigmond akaratát. Óvnia kell a saját vagyont is. Jól érvelt nagyságod.

– Sokra megyünk vele...

– Nem egy nap alatt épült Róma. Gyulafejérvár kivált nem. Mi egy születőben levő független fejedelemség szolgálai vagyunk. Nem tudom, meddig veszek benne részt, de

sógorom-uram ide fog gyökerezni, és itt találja meg a számítását. Királyok jönnek-mennek, de hadseregre mindegyiknek szüksége van.

- Bölcs beszéd.
- A mi központunk Gyulafejérvár. Mármin a magyar világra – de nem a földkerekségre.
- Róma?

A püspök lehajtott fejjel tépelődött. Nem tudhatta, meddig tart László úr türelme, egyáltalán mennyit képes fölfogni a hit titkaiból és a megbomlott rend keserveiből? A háború embere, nem a tudományoké, csak hogy e siralmas földi világban egyik a másik nélkül nem létezhet. A nyakában lógó aranykeresztet babrálva azon merengett, hogyan magyarázza el a lehető legrövidebben mindazt, ami nélkül nincs megvilágosodás.

- Valóban érdeklő nagyságodat?
- Azé' kérdeztem.

– A régi görögök a delphoi jósdát tekintették a föld köldökének. A latinok Rómát és a Vesta szüzek szentélyét. Legrégibbi a Bábel tornya, az emberi ostobaság jelképe, azután az Úr ígérete Jákobnak, mondván: e földet néked és utódaidnak adom. Így is lett... S hamarosan fölépült az égi Jeruzsálem földi mása. János szavai a Szentírásból: a Mennyei Városban nincs szükség napfényre, mert fölötté az Úr világol. Mikor latin nevén Hierosolymát lerombolták a rómaiak, ég és föld közt a harmónia megbomlott, és azóta se állt helyre. Szent Ágoston nem véletlenül osztotta két részre a társadalmat: a civitas terrenára, vagyis a földi közösségre és a civitas caelestisre, vagyis a túlvilágira. Utóbbi távolodott elérhetetlen messzeségbe Jeruzsálem pusztulásakor. Tán az Úr így akarta figyelmeztetni a zsidókat és mindenki mást, hogy szentségtelenül élnek. Ágoston szerint a földi települések az ördögé, az egyetlen égi város Istené. A Jelenések könyvében Hierosolymának tizenkét kapuja van, középtűt a báránnyal, a bűntelenség jelképével. Róma ennek utánzata – de bármilyen pompás, utánzat, semmi több.

- Megdöbbsent eminenciád óriási tudása.
- Nagyságod máshoz ért. Ha akarja, folytatom.
- Megtisztel vele. A káplánomnak, József atyának mindezekről fogalma se volt.
- Nos hát... Az ég kapuja megsemmisült. A római Szent Péter bazilika tágas, de nem helyettesíti a jeruzsálemi templomot. Okkal akarták a keresztiesek a Szentföldet visszafoglalni. Szentatyáink, a pápák sose tettek le róla, ahogy a zsidók sem.

– Na és mink, magyarok?

– Sokak szerint a magyar királyság ugyanolyan szakrális¹⁴ tér, mint amilyen a bibliai Izráel volt. Padovában az univerzításon láttam egy mappát,¹⁵ melyen Buda a hölgyként fekvő Európa köldöke. Hagyományaink alapján a földrész szíve a Buda-környéki Pilis hegységben dobog. Ez akkor is így van, ha egy ideje törökök uralják. Szent László királyunk a Pilis szélén, Vácott épített egyházat. Nyilván nem véletlenül. A gyulafejérvári nagytemplom se tegnap keletkezett. Gondoljon arra, hogy ez a mi székhelyünk, míg a másikat, a valódit visszavívjuk.

- Az enyim Csobáncon maradt, de értem. Hálás köszönet, hogy fölvilágosított.
- Öröm nagyságoddal társalogni. Kevés elme fogadja be a tudást.

¹⁴ Szentséges.

¹⁵ Ma is létező korabeli spanyol térkép.

Gyulaffyt az égi Jeruzsálem példája arra készítette, hogy egy ideig magába szálljon, végül újfent a körülmények foglalkoztatták. Bántotta, hogy üres kézzel kell hazatérnie. Embereinek sincs mit mondania, holott azt szeretnék, ha a bandérium őszig együtt maradna, s legalább pár száz fővel kiegészülne. Az már sereg lenne, ők pedig öreg harcosokként mehetnének téli szállásra. A toborzástól számítva pár hét elég volt, hogy László úr hársfaleveles címere alatt ütőképes csapatát szerveződjének. Máris úgy beszélnek, úgy lovagolnak és úgy gondolják a fegyvereiket, ahogy összeszokott mezeiektől várható. Van köztük, aki harcolt a pogánnyal, mások a székely hadviselés alapos ismerői – már ha annak tekinthető a lófők rendezetlen támadása és visszavonulása.

Forgáchra kérdezett:

– Tuggya, mi tesz egy fegyveres csürhét valódi katonasággá? A büszkeség. Hogy hisznek magukban. A hópénz csak a megélhetéshez köll.

– Kell a hit is.

– Úgy van.

– Egyfélekepp segíthetek. Megpróbálom rávenni Jánost, hogy holnap laudes¹⁶ után nézze meg az embereit. Bízom benne, hogy mély benyomást gyakorolnak rá. Gyümölcséről ismerszik meg a fa, akkor is, ha csak egy szakajtó. A király el tudja képzelni, milyen a gyümölcsös, ha nagyságod növeli és gondolzza.

– Úgy legyen.

Föltápaszkodott, eligazgatta a kardját, csöppet meghajolt, és bosszúsan távozott. A folyosón egy percre megállt, hogy végiggondolja a püspök ígéretéből fakadó teendőit s az egész tárgyalást. Örült a lehetőségnek – kérdés, eljön-e János? –, de túl sokat nem remélt, ám egyvalami szöveget ütött a fejébe: Forgách nem ajánlotta föl, hogy bejuttatja a királyi tanácsba. Nincs hol érvelnie, hogy az urak megértsék: ha a költségekhez hozzájárulnak, és harcolni is hajlandók, saját érdeküket szolgálják.

VISSZATÉRT A NAGYTEREMBE. Láta, hogy Margit a fiaival az ablakfülkéből tapodtat se mozdult – helyesen –, hisz ez volt a parancs. Nem hiányzott, hogy egyik-másik meghívottal szóváltásba keveredjenek vagy méltatlan barátságot kössenek. László úr gyanakvása régi tapasztalatból fakadt: a királyi nexus¹⁷ hízelgést és irigységet szül. Az urak nem tudják, mire jutott János Zsigmonddal, hacsak Apor méltóságos ki nem fecsgette, jóllehet nem fűződik érdeke hozzá. A püspök a kancellárián maradt. Nem valószínű, hogy a táncolók közé keveredik – egyházi emberként ne is tegye –, inkább azt fontolgatja, mivel győzze meg a királyt.

A párok német eredetű allemande-ot, azután magyar füzértáncot jártak. Kettős sorba rendeződve az urak és asszonyaik egymás előtt bókoltak, és kart-karba öltve forgolódtak valami bonyolult minta nyomán. Az efféle módit László úr és Margit úrnő nem ismerete. Gyulaffy legénykorában sokat táncolt, majd az esküvőjén és Győrött, mikor Miksa aranysarkantyús lovaggá ütötte, később Veszprémben egy-egy mulatságon, s néha-néha a katonáival, de az kardtánc volt; nem hölgyekkel járták.

¹⁶ Reggeli ima.

¹⁷ Ismeretség.

Ám a muzsikát fölöttébb élvezte. János Zsigmond zenészei: két hegedűs, egy sípos, egy brácsás, egy csörgődobos úgy játszottak, hogy tánkra perdült volna egy ló is. Az urak és hölgyeik fölhevülten dobogtak. A király vezette a füzért, karján egy selyemruhás, gazdagon fölékszerezett kisasszonnyal, hozzájuk igazodtak a többiek, és őket követték a terem egyik végéből a másikba. – Apor unokahúga – közölte Margit úrnő. – Aha. Erre telik, a hadakra nem.

Végül a király megállt, jelt adott, a zene abbamaradt, a párok szétváltak, és az ablaksor elé gyűltek. – Hallgassuk meg kedvelt hívünk, Bakfark Bálint játékát! – kiáltotta János. A tömeg úgy elcsöndesült, mintha gyászolna. Tudták, hogy a brassói szász lantos királyi udvarok megbecsült vendége, arannyal fizetik a muzsikáját. Még János Zsigmond sem elég gazdag ahhoz, hogy pár alkalomnál többre fölfogadja, hacsak azért nem, mert a Krakóból érkező művész szülőföldje a szomszédban van. A girhes Bakfark a trón elé állt, és hosszan hangolt, pengette a húrokat, igazított a csigákon, és addig próbálgatta, míg alátoltak egy széket. Ihletett pillantással várta, hogy a dallam magától töltse meg a hangszert, és ujjai alatt alkosson bonyolult szövevényt.

– Saját szerzeményeit játssza – súgta a püspök. László úr észre se vette, hogy elhagyta a kancelláriát – nyilván amikor a tánc abbamaradt –, és hangtalanul mellé lépett. Lám a sógor a trivium¹⁸ mellett tudora a qadriviumnak¹⁹ is. Maga csak hallott róluk, és csodálta, hogy vannak emberek, akik képesek ilyesmivel foglalkozni, de ettől kerek a világ. Számtnak, mértannak hasznát vette volna, mikor egy várat ostromolt, de nem erre nevelték. A csillagok állása eredendően érdekelte – a képből valami sorsszerűt látott –, de csak a legfényesebbeket tudta megnevezni, melyek derült éjszakai portyákon eligazították. Azzal vigasztalódott: katonának bőven elég, ám a hiányérzettől sose sikerült megszabadulnia.

Bakfark a húrokba csapott, és úgy cifrázta, mint egy hímzést. A zene fölvette a versenyt egy gazdagon szőtt kárpittal, dombormíves márványoltárral, faragott szökőkúttal sőt a benne csobogó vízzel. A futamok váltakoztak és örvénylettek, mint csermely a kövek közt. Gyönyörűség volt hallgatni. A nagyszonynak csillogott a szeme, fiai visszafojtott lélegzettel szuszogtak, Forgách révülten mosolygott. A lantjátékat mindenki csodálta, ha mást nem, Bakfark hozzáértését, a húrokon sebesen futkározó ujjait, egész tartását, mely Európa-szerte elkápráztatta az udvarokat. – Micsoda muzsikus... – morogta Gyulaffy. A zene folytatódott, mintha sose akarna abbamaradni. Legtöbbször éjfél felé hallgatták volna, de egyszer csak véget ért, a lantos fölállt, mélyen meghajolt, és el-sietett. Meg se várta a lábdobogást és a dörgő tapsot.

- Tudom, nagyságod vendégül látta a hírneves Tinódi Sebestyént – mondta a püspök.
- Nagyon szerettük. Főképp a verseit és a hangját, de ennyit ő sem értett a lant-hoz. Tinódi inkább lelkesített, ez meg... Elgondolkodtat.
- Ahogy mondja. Kérdem: soha egy pillanatra se vesztette el a hitét?
- Anélkül nem lehet csatázni. Olykor meggyöngült, de megmaradt.
- A művészet a hitet erősíti. Többek közt erre valók a templomok. Az ének, az orgona, a hegedű, akár a lant, még ha a dallam világi célokat is szolgál.

18 Grammatika, dialektika, retorika.

19 Aritmetika, geometria, csillagászat, zene.

– Folyvást tanulok eminenciádtól. Ne vegye hízelgésnek, de sógorom-uramhoz hasonlóval még nem hozott össze a sors. Szeretem a szépet, de sose gondoltam, hogy a hitnek köze van a zenéhez is.

– Mint mindenhez. Nos, úgy vélem, ma már nem találkozik Jánossal. Engedelmeivel elköszönök. Nem tartok vele, amikor megszemléli nagyságod bandériumát. Apor ott lesz. Kímélje a hiúságát. Fukar és gőgös, de nem rossz ember. Őt is meg kell győzni, ahogy másokat.

– Hálásan köszönöm szíves jóakarátát.

– Én is köszönöm, bátyámuram – tette hozzá a nagyasszony.

– Isten áldását kérem nagyságtokra.

HAJNALTÁJT MEGELEVENEDETT a folyópart, az emberek kibújtak a pokrócokból és dideregve tapickoltak a harmatos fűvön. Itt-ott tüzek parázslottak, lángra lobbantak és halvány füstöt eregettek, páran köréjük gugoltak, és gémberedett tagjaikat melenggették. A kompánia csoportonként itatott és abrakoltatott, azután került sor a reggelire. László úr elégedetten állapította meg: katonáinak a ló az első, addig nem gondolnak másra. Maga is megjáratta a csődörét, kifésülte a sörényét, lecsutakolta és megveregette a nyakát. Úgy vélte, a királyi látogatásig bőven van idő. Virradatig biztos eltartott a multság. János aligha ébred szexta²⁰ előtt.

A fölismerés elkedvetlenítette, mert frissen akarta fölvezetni a bandériumot. Lovak és emberek délig megizzadnak, a napon elpillednek, a várakozás unalmat szül, az éberség lankad. De minden rosszban van valami jó. Úgy döntött, embereit pár órán át gyakoroltatja, hogy a hadmozdulatokat pontosan és tetszetősen hajtsák végre. A tisztáson átkaroló támadást nem vezethet, de bemutat egy látványos kontramarsot, amely elkápráztatja a királyi tanácsot, majd csoportonként viaskodnak, végül jöhet egy színlelt menekülés, sebes fordulat, összecsapás és elrugaszkodás.

Magához intette az apródot, és a várkapu elé futtatta. Figyelje, mikor indul kíséretével János Zsigmond, nyargaljon vissza és jelentse. A készülődést számos jel mutatja: megbolydul a palotaudvar, a nyergelt lovakat elővezetik, az íjászok fősorakoznak, fölrántják a rostélyt, és leengedik a hidat, mindez fertályóráig is eltart, közben a kompánia ruhát cserél, és alakzatban várja a királyt. – Ez az – gondolta –, lesz idejük fölkészülni. Embereit maga elé parancsolta, és röviden tájékoztatta, mit vár tőlük, majd végigjárta a sorokat, és kiválogatta a nyeregpszittolyal rendelkezőket. Úgy döntött, kezdjék a kontramarssal. Nem könnyű, mert képzett ló és fegyelmezett lovas kell hozzá. E hatásos módszert egy vasas német svadrontól tanulta. Lényege: az oszlopba rendezett bandérium első sora kilövi a kurtányt, majd szétválik és hátranyargal, akkor jön a második, lő és elüget, majd a harmadik és így tovább. Üres fegyverrel ellenfél híján könnyebb, de érdemes újra és újra gyakorolni. Ez a felállás tömegben érvényesül, mikor elég ember és idő van az átcsoportosításhoz. Zsoldos módszer, de beválk. Portyákon pár tucat kopjással nincs értelme. A villámgyors szpáhik támadnak és szétszóródnak, vagy a könnyű mezeieket egyből lerohanják.

László úr a sorokat óriási türelemmel rendezgetve újra és újra elmondta: ütközetben a fegyelem élet-halál kérdés. Csak kétszer lehet hibázni: először és utoljára. A szilágycsehi táborban és Gyulaféjérvárra menet sokat beszélt sikereiről és kudarcairól, hogy az emberek

²⁰ A hatodik (déli) ima.

okuljanak, s a maguk és társaik épségét fölöslegesen ne kockáztassák. Más a bátorság, más az eszeveszett vakmerőség; utóbbi semmire se jó. – Túl sok értelmetlen halált láttam – morogta –, olyanokét, kik önnön óvatlanságuk miatt nem érték meg a férfikort. Legtöbbször az élet árnyékos oldalán tanyázunk, csupa veszedelemben. Erre gondoljanak nagyságtok.

A nemesek szó nélkül bólogattak. Hamar rájöttek, László úr intelmeit érdemes megfogadniuk. Mielőtt vele találkozottak, a háborút az egyéni bátorság próbájának tekintették, afféle ember ember elleni viaskodásnak. Parancsoláshoz szokott mindegyik – ha csak pár jobbágyuk is van –, ám az engedelmesség nem kenyerük. Könnyebb kezelni a paraszti sorból érkező végváriakat, kiknek a vitézi rendbe jutás emelkedés. Gyulaffy abban bízott, hogy előbb-utóbb fölfogják: a halál nemes és nemtelen közt nem válogat. – A mi vérünk egyformán piros – mondogatta. – Mind halandók vagyunk. Nem kell gyűlölni az ellenséget. Ölég, ha legyőzzük. A csatában legyünk irgalmatlanok, de a foglyokkal kíméletesek. Ne feledjék, rabbá lehetünk mindannyian. Azonfelül sokat számít a váltság. A zsákmány mellett az a csata díja. Végül gondoljanak az emberségre. Az Úristen számon tartja, ki hogy viselkedik. Sokszor engedtem, hogy elragadjon az indulat, de foglyot nem kínoztam, és nem kegyetlenkedtem.

Saját fiait is keményen fogta, akár a legutolsó kurtanemest vagy a ganajból frissen kivakaróztott parasztlegényt. Gyulaffynál a kivétel ismeretlen szó. A sorok közt úgy nyargalt fölé, mintha nyíllövésnyire lapulna az ellenség. Így tudta elhitetni: a fegyvergyakorlat a harc valóságos előzménye, a túlélés egyetlen esélye. Legtöbbször örültek, hogy László úr alatt szolgálhatnak. Csak pár elégedetlen volt, de olyanok akadnak mindenütt. Némelyek a lovukat féltették, mások elfáradtak, megint mások unták, hogy a vezér mindenben talál kivetnivalót. Rohamoztak, szétváltak, megint összeverődtek, míg a lovakat kiverte a verejték, átizzadtak az ujjasok, a karokat-vállakat elnehezítették a súlyos szablyák, de Gyulaffy nem tágított. Addig futtatta az embereit, míg látta, hogy csak a legkitartóbbak bírják, végül intett: mára elég. Csutakolják le a lovakat, menjenek fürdőzni, vegyék elő a tiszta gúnyát, utána ki-ki tegye, amit akar. Maga is leballagott a fiaival a Marosra mosdani.

Mindenre kiterjedő figyelmét nem kerülte el, hogy ketten-hárman összesúgnak. Eleve igyekeztek kivonni magukat a hadmozdulatokból; a hátsó sorokba rejtőzve tessék-lássek küzdöttek, kelleetlenül hajtották végre a parancsokat. Mikor László úr fölfogadta őket, a szolgálatot mulatozásnak hitték. Egyhavi zsold, új csizma, lószerszám, látogatás Gyulafejevárott, díszelgés az udvarban, evés-ivás: erre számítottak. Gyulaffyt az efféle magatartás csöppet se lepte meg. Tudta, idő kell, hogy lelepleződjenek az alkalmatlanok. Istennek hála még időben történt. Ötvenből három lusta szarházi nem sok.

A partról visszajövet látta, hogy izzadtan-mocskosan a tűznél hevernek, habbal kivert lovaik legelésznek, fegyvereik elhányva a fűvön. Odalépett és rájuk mordult: Ápolják meg a jószágot, oszt' indíts a partra. Ne lássák ilyen elhanyagoltan kendteket.

– Ráérünk, nagyjóúram – vigyorgott az egyik. – Míngyá' összekapjuk magunkat. Addig ejtőzünk.

– Most. Ebben a minutában.

– Ne sürgessen! Nemesekkel beszél, nem paraszttal!

Gyulaffyt elfogta a düh. Lenyúlt, a szájaskodót mellen ragadta, és fojtott hangon az arcába sziszegett:

– Ha nem nézném a kendtek kutyabőrít, korbáccsal verném ki a táborból. Nyergeljenek és takaroggyanak. Fertályórán belül, különben eljárják a botostáncot.

– Ekkor ébredtek rá, hogy László úr komolyan gondolja. Annyira már ismerték, hogy tudják, a parancsot semmiképp se másítja meg. Azt is tudták: még egy szó, és odacsap. A többiek máris füleltek, a három embert rosszállóan méregették, és úgy bámultak rájuk, ahogy kiközösítettekre szokás. Ők is fölfedezték a pimaszságot s az örök elégedetlenséget, hamarabb, mint László úr, mert jól ismerték egymást, és többet voltak együtt. Amazok látták, nincs kegyelem, s a társak se hajlandók melléjük állni. Kényszeredetten föltápaszkodtak, és indultak a lovakhoz. Meg se fordult a fejükben, hogy Gyulaffyra támadjanak. Kardja szokás szerint az oldalán lóg, de pusztá kézzel is elbánna velük. Egyikük bátortalanul visszaszólt:

– Nagyjóuram... A maradék hópízből valamicskét kaphatnánk?

– Eriggyenek a kapuhoz. Izenem az apródnak: egy-egy aranyat adjon kendteknek. Sok is, de többé ne találkozzunk.

Nyergeltek, málháztak, és szó nélkül elügettek. László úr dühe hamar csillapodott. László az urak, hogy bánik az engedetlenekkel. A lázongást a táborban pár haragos mondattal, kiebrudalással megúszhatják, csata előtt semmiképp. Volt, hogy lesen egy pimasz kopjását szó nélkül ledöfte, mert veszélyeztette a többit. Egykori főlegénye, Pribék Miska kivált irgalmatlan volt; a parancsszegőt félrehívta, és hangtalanul elvágta a torkát. Ritkán került sor ilyesmire, mert Gyulaffy csapatába kerülni – számtalan próba után – kitüntetés volt. Szilágycsehiben nem jutott idő rá. Arcukról, külsejükről, fegyvereikről igyekezett megítélni, kik férnek be a kompániába, de nem portyára készült. Gondolta, elég, ha János Zsigmond a kíséret létszámával és kiállításával úgy-ahogy megelégszik, a válogatással ráér azután.

Összehívta az embereit, alaposan végigmérte őket, és azt mondta:

– Jól gondolják meg, akarnak-e alattam szógálni. Kinek a fegyelem nem teccik, elbocsájtom. Kap egy aranyat, oszt' mehet. Nincs harag, de nem maradhat köztünk. A Gyulaffy-címer, ahogy a kelmeteké, mocsoktalan. Tisztán őrizzük meg.

Az ezüstös bajszerű nemes előlépett, és így szólt:

– Maradunk naccságoddal. Az a három ember, Sarudi Miska cimborái nem közénk valók. Szóltunk vóna, de nem akartunk árulkodni.

– Elárulták saját magukat... De ha meg nem sértem, mondja a nevét. Pár nap nem vót ölég, hogy megjegyzzem. Eztán tudni fogom.

– Taróczi Baláznak hínak.

Gyulaffy úgy megdöbönt, mint aki ördögöt lát vagy a halálból visszatért élőholtat. A korosodó, de jó kiállítású nemes vén társára, az elárult Balázs úrra emlékeztette, kinek fiait és feleségét törökök ölték meg. Az öreget egy őrzőben Hegyesd ostromakor lepuskázták. A másik Taróczit sápadtan fürkészte, amaz rezzenetlen fogadta, csupán meglepődött. Föl nem foghatta, honnan a nagy csodálkozás? Gyulaffy remegő hangon kérdezte:

– Gyerekei vannak?

– Három fiú, két lány. Nagyfiam má' fog a fegyverhez.

– Istennek hála... – suttogetta –, fogalma sincs, mekkora örömet szerzett.

– Ugyan mér'?

– Előbb még egy kérdésre válaszoljon. Mióta él a család a Szilágyságban?

– Száz éve legalább. Annyit tudok: valami rokonság épp naccságod régi pátriájában, a Zalaságon és Veszprém vármegyében él. Onnan kötözünk ide Hunyadi gubernátor kardja alá.

– Akkor hát nem vesztek ki a Tarócziak.

– Nem hát!

– Csak hogy tuggya: a veszprémi Balázs úr hű társam vót. Több annál: barátom. Fiai elestek a török háborúban. Asszonyát, faluját fölperzselték a pogányok. Őt magát hetven esztendősen lelőtték egy portyán. Saját családi kápolnámba temettem. Négy kapitány vett részt a búcsúztatón.

– Nagy tisztesség.

Gyulaffy tetőtől talpig végigmérte. Huszonöt évvel ifjabb, de szakasztott Taróczi, egyenes tartásával, vont ezüst bajszával, tiszta tekintetével. Csaknem kibuggyantak a könnyei. – Jöjjön, hadd ölelem meg! A kelmed képiben Balázs úr tért vissza!

Összeborultak, s jól meglappogatták egymást.

– Margit! Kincsecském! Gyeride!

A nagyasszony fölkapta a fejét, odafutott, és az urára pillantott. Ugyan, mi olyan sürgős?

– Kire hasonlít ez az ember?

– Jézusom... Balázs úrra! Nem lehet!

– Száz éve szétkötöztek, de rokonok. Még egy Taróczi... Az Úristen nem engedte, hogy a famíliának magva szakadjon.

– Nagyon szerettük Balázs urat. Kalácsot sütöttem néki. A nádor udvarából tért vissza hozzánk... Mindörökre. Nagyságod úgy emlékeztet rá... Nem is tudom, mit mondjak!

– Mink, Tarócziak csaknem egyformák vagyunk. Úrnöm tartson meg jóakarátában. Megszógálom.

A nagyasszonyt sírás környékezte, de mások előtt nem mutathatta. A jóembert István és Lackó is gyanúsán csillogó szemekkel bámulták. A többieket különösebben nem hatotta meg, de három nemes kilökése után bátorító, hogy László úr bizalmas emberének épp őt szemelte ki. A csapatban sokra becsülték; szótlán bátorságát éppúgy, mint gondozott külsejét és jártasságát a fegyverforgatásban. Örültek, hogy sikerült megszabadulni a nagypofájúaktól – öszszébb kovácsolhatja a kompániát –, és erősen bizakodtak, hogy János Zsigmond látogatása meghosszabbítja a szolgálatot. Magukat máris Gyulaffy-bandériumnak nevezték, és úgy készültek a mustrára, hogy se László úr, se a király hibát ne találjon benne.

Szétszéledtek, hogy fényesre tisztogassák a fegyvereket és a lószerszámot.

Nem sokkal később megérkezett Osvát apród, Gyulaffy elé dobbant, a füre ugrott, és készült, hogy jelentsen. Arca véres volt, mintha verekedésbe keveredett volna. – Mifene történt? – Semmi különös nagyuram. – Felelj, vagy én is odacsapok!

Az apród zavartan gyűrögte a süvegét. Látszott, hogy fenemód kényelmetlenül érzi magát. László úr máris úgy fürkészte, mint elkódorgott pimasz kölyköt: dühödten és vészjóslóan. Muszáj volt felelni.

– Naccságod emberei odagyüttek... Aszonták, adjak nékik három aranyat. Fejenkint egyet-egyed. Erre nem kaptam parancsot, így hát megtagadtam. Nekem estek, cibáltak... Szúrni-vágni nem mertem... Az örök választottak szét. Kettejük ököllel az arcomba csapott.

– Értem. A király?

– Készülődik. Fölvonták a rostélyt, és leengedték a hidat.

– Jól végezted a dógod. Eriggy az úrnőhöz. Mossa meg a képed, oszt' gyere vissza.

Legszívesebben a bitangok után vágatott volna, hogy megmutassa, hol lakik az Úristen, de itt és most ez hiányzott legkevésbé. Annak a három embernek fogalma sincs, kit szabadítottak magukra. A kölyök bosszúja nem fog elmaradni. Szabad pásztor apja szerint bese nyő származékok, márpedig az a népség nem felejt. Ha kell, évekig vár. Pár aranyat az ap-

ródra bízott, hogy kéznél legyen, de nem gondolta, hogy ilyen elszántan őrizgeti. Míg az úrnő a gyerek arcát tisztogatta, fölüvöltött: Hamarost megjön a király! Kapják össze magukat, és nyergeljenek.

Mikor a csapat összerendeződött, kurta parancsot adott: – Pisztolyosok hozzám!

Az emberek felének volt kurtánya. Odaügettek, és várták az újabb parancsot.

– Mutassák!

A lövészerszámokat sorra kézbe vette, és alaposan megvizslatta, kezdve a lóporos serpenyőtől a kováig és a rugós kakasig. Mindegyikből kiszedette a töltést, amelyikben a port nedvesnek találta, kicseréltette, és egyenként elsütötte. – Ölég, ha durran – morogta –, nehogy eltalálják valamék ingyenélőt.

Röhögtek, mintha jobb tréfát sose hallottak volna. Szó ami szó: pár dagadt kancelistának nem ártana a sörét a seggébe. János Zsigmond nézhetne új tanácsosok után.

– Hatos sorokba állnak – folytatta Gyulaffy. – Lőnek, oszt szétválnak, hátraügetnek, utánuk a többiek és így tovább. A kurtányokkal három sor bőven elég. Ügyeljenek a lóporra. Jó nagy füstöt csinál. Össze ne gabalyodjanak! Ki jobbra, ki balra faroljon. Oszvár! Eriggy a dombra! Kiálts, ha jönnek!

A legényke bólintott, és rövid vágatában az emelkedőre kaptatott. Addig a csapat alakzatba rendeződött, a lovak rágták a zablát, és nyugtalanul kapáltak, az emberek markolták a szárat, igazgatták a kardot, a pisztolyosok a ravaszt próbálgatták. Nem akartak a király előtt felsülni, s azt sem, hogy Gyulaffy kudarcot valljon. Tudták, valódi bandériumnak kell látszaniuk, nem alkalmilag fegyverbe hívott fölkelőknek. Sok múlott a királyi látogatáson s a tanácsurak vélekedésén, főleg Apor tárnokmesterén. Rosszat már hallottak róla, jót nem.

Az apród a nyeregben nézgelődött. János Zsigmond menete – elől a király és a tanácsurak, mögöttük a palotások lépésben ügettek, nehogy fölkarjadják a port. Legelől egy zászlótartó kocogott éjfekete csődörén, bíbor köpenyben, láncingben, ezüstös sisakban, lengő tollakkal a csúcán. Ilyen szépet a fiúcska még sose látott. A palotások lándzsahegyein megvillant a fény, a paripák szőre ragyogott, a címeres pajzsok messziről mutatták, hogy viselőik mind nemesek. János testőrségével együtt száz lovas igyekezett a partra. A katonák, a király színeibe öltöztetett csupa szálas legény, mintha a nyeregből nőttek volna ki. László úr még indulás előtt Szilágycsehiben azt mondta: A testőrséget termetre válogatják. Fene tuggya, díszelgésen kívül mire jók. Ha álám rendelnék, ugyan megfuttatnám őket!

Lehet benne igazság. A menet ráérősen haladt, a zászló bágyadtan csapkodott, az égre meredő lándzsák imbolyogtak, a lovak farát borító színes köpenyeket meglebben-tette a szél. Mikor az oszlop futamatnyira járt, a legényke fordult, a dombról lépésben leereszkedett, és Gyulaffy elé toppant.

– Nagyuram, gyűnnek!

László úr a kompániát egy intéssel folsorakoztatta, eléjük ügetett, és kopjával a kezében várakozott. A dombtetőn előbb a királyi lobogó tűnt fel, majd János Zsigmond a tanácsurakkal, végül a palotások. Óvatosan léptettek, nehogy a sorok fölbomoljanak. Ahogy leértek, Gyulaffy a király elé nyargalt, és süvegét lekapva mélyen meghajolt:

– Isten hozta, fölség.

Üdvözölte a tanácsurakat, Aport külön egy udvarias biccentéssel. A tárnokmester a levegőbe meredve bólintott. – Nem békélt meg – gondolta László úr –, de különösebben nem nyugtalanította. Vannak emberek, akikkel nemhogy barátságba, köszönő viszonyba se lehet keveredni. A többiek kíváncsian fürkésztek. Bár a miséről és a fogadásról ismerős volt,

még nem látták teljes fegyverzetben. A sisak, a rákfarkas páncél, alatta a láncing, az ovális pajzs, a súlyos szablya és a karvastagságú kopja fölöttébb harciasnak látszott. A tanácsurak könnyű kardot kötöttek, némelyek egy díszört, semmi mást. Ezúttal kardot hordott János Zsigmond is. Drágakövekkel kirakott milánói spádéja játékszernek tűnt, de Gyulaffy tudta: a keskeny borotvaéles szerszám életveszélyes. Nem sokra tartotta, mert csatában nem használható, de szúrásra-döfésre mi sem alkalmasabb. Egyszer látta Győrött egy mimelt párviadal során. A sebesen villogó pengéket követni is alig tudta, de arra gondolt: jó kezekben gyors a szablya is. Azzal úgy kiütné a spádét az ellenfél markából, mint ágyásból a vihar a tököt.

- Fölöttébb örvendünk nagyságodnak – közölte János. – Látjuk, alaposan fölkészült.
- Igyekeztünk, fölséges uram. Kegyeskedjék pár gyakorlatot megtekinteni.
- Mivel kezdenek?
- Ha megengedi, a kontramarrsal.
- Tessék?
- Német módi, de hatásos. Majd meglátja.
- Bene!

A király lekászálódott a nyeregből, utána a tanácsurak és néhány főúr. Két szolgálattevő odahurcolt egy összecsucskható széket, szőnyeget terítettek alá, lábtartónak odatettek egy zsámolyt, végül az alkalmi trón fölé baldachint feszítettek. János helyet foglalt, és hunyorogva nézgelődött. Az urakat a mogorva Apor kivételével fölöttébb érdekelte a látványosság. Izgatottan toporogtak a fűvön, ám a palotások a tisztás szélén rezzenetlen váraoztak. Gyulaffy a kompániát egy intéssel oszlopba rendezte, lépésben megindultak, ügetésbe, majd rövid vágatába csaptak, az első sor kilötte a pisztolyait, szétvált és hátranyargalt, jött a következő, végül a harmadik. Szakaszonként egyszerre dörögtek a kurtányok, az emberek óramű pontossággal váltogatták egymást. A füstből úgy bontakoztak ki, mint elmosódó kísértetek: löttek és elügettek. A lövöldözés fölrebbentett egy csomó vízi szárnyast. Addig örvénylettek és rikkoltak a Maros fölött, míg hirtelen csönd támadt, csak a szél zúgatta a füzest, s a partra verődő hullámok csobbantak, végül fölnyerített egy mén. A kontramars a gyakorlásnak vagy a szerencsés véletlennek köszönhetően tökéletesre sikerült.

László úr megvárta, hogy a füst eloszoljon, majd két csapatba rendezte a kompániát. Egyiknek maga állt az élére, a másik elé Taróczit parancsolta. Földbe szúrta a zászlós kopját, egyet kiáltott, az emberek kirántották a szablyát, helyből vágatába ugrattak, és összecsupáltak. Pokoli ügyesen csinálták: fésűfogakként nyargaltak szembe, egymástól hajszálnyira el-suhantak, és a levegőbe süjtöttek. Ijesztő látvány, s nem is veszélytelen. Ha fölbukik egy ló vagy hajszálnyit elmozdul egy szablya, végződhet emberhalállal is. Az ellenfelek a tisztás széllein megálltak, fordultak és újból összecsupáltak, végül egy tucatnyian – a legjobb lovasok – előrenyargaltak, feszítőzablával ágaskodtatták a csődöreiket, körbetáncolták egymást, és sebes vágásokkal érzékeltették, milyen az ember-ember elleni küzdelem. László úr ebben már nem vett részt. Nem akarta, hogy az urak azt higgyék, mutogatja magát.

Mikor úgy érezte, elég, szájához emelt egy ezüstsípot, megfújta, a viaskodók leengedték a szablyát, és ötös sorokba rendeződtek, Gyulaffy kiáltott, a sorok a király elé kanyarodtak, karddal tisztelegtek és lépésben elvonultak. Ez is olyan fegyelmезetten történt, mint pár pillanattal előbb az ember- és lógyilkos támadás. Az elismerés szinte tapintható volt. János magához intette Gyulaffyt, a várúr leugrott a fűre – az apród elvezette a lovat –, s a trón elé ballagott. A király mosolyogva közölte:

- Nem vártunk kevesebbet nagyságodtól.

– Nem enyim az érdem, fölség. Jó katonák teremnek a Szilágységban.

Az urak közt a két legtekintélyesebb: somlyai Báthory István és Bekes Gáspár egyetértően biccentettek. A tömött szakállú, sasorrú Báthory, Forgách püspök után a legképzettebb s a legnagyobb birtokos a Partiumban úgy méregette Gyulaffyt, mint egy nemes paripát. A királyhoz legközelebb álló személy, Bekes zsírosan vigyorgott. Ő hordta a legegyszerűbb öltözéket: ólomgombos bekecset. Hírlik, hogy a rövid ködmön a nevét róla kapta. A többi úr kivétel nélkül bokáig érő selyemköntöst viselt ezüst vagy aranygombokkal, lehajló tollas süveget, egyenes tört és díszszablyát, Bekes kucsmát és széles pengéjű görbe kardot. László úr nem sokat tudott róla, csak annyit, hogy kurtanemesből lett János Zsigmond bizalmasává, az előkelő származásáról, vagyonáról és műveltségéről híres Báthoryt azonban jól ismerték Erdélyben, a királyi Magyarországon és a birodalomban egyaránt. Megállta a helyét mint diplomata és meghatalmazott követ, katonaként nem annyira, holott Izabella királynő Várad főkapitányává tette. Forgách róla is beszámolt, kezdve azzal, hogy 1562-ben Hadad mellett Balassa Menyhért vereséget mért rá. Két évvel később visszafoglalta Nagybányát és Szatmárt, de Miksa fővezérével, a hírneves Schwendi Lázárral és a megerősödött Balassával nem bírt. Ezután küldte Bécsbe János Zsigmond, majd fogságra vetették; nem az ő hibájából, hanem mert a király a török támadás miatt a szatmári egyezséget nem volt képes betartani. Míg Báthory raboskodott, a helyét János udvarában Bekes Gáspár foglalta el.

Gyulaffy a nyílt tekintetű, magas homlokú főurat a katonaküllemű, de mohó képű, hatalomvágyó Bekesnél jóval megnyerőbbnek találta. Maga sem értette, miért. A dúsgazdag Báthory némiképp Batthyányra emlékeztette, de szerényebbnek és megértőbbnek tűnt. Bár sose alkotott ítéletet első pillantásra, a megérzés többnyire bevált, ahogy Apor esetében is. A kincstárnok épp csak ránézett, máris elfordult, és súgott valamit Jánosnak. Gyulaffy érezte: aligha dicséretről van szó. Már-már beletörődött, hogy – mint korábban számtalanszor – kifizetik egy üres bókkal, de a királynak sikerült meglepnie:

– Nagyságod alá rendelném a palotásaimat, de csekély megbízatás érdemeihez képest. Bámulatos, mit ért el pár hét alatt. Nagyobb sereg toborzására kérjük föl. A fizetést beszélje meg kedvelt hívünkkel, Aporrral. Nyár végén várjuk. Addig jól nézzen szét Szatmárban, Biharban, Kolozsban és a Szilágységben. Számíthat Bekes úr pártfogására is.

Gyulaffy föltámadó reménnyel mélyen meghajolt. Ugyan meglepte, hogy a király a nagynevű Báthoryt szóba se hozza – a jártasság az udvari erőviszonyok közt sose volt erőssége –, ám a főúr biztató mosolya mindent elmondott. Úgy tűnt, ők ketten megértik egymást.

János kegyes mozdulattal elbocsájtotta, fölállt, és indult a lovához. Az urak úgy követték, mint libacsapat a gúnárt. A szolgák leszedték a baldachint, az alkalmi trónt összeszecsukták és elcipelték, a király és kísérete nyeregbe kapaszkodott, a palotások elé sorjáztak, és elügettek. A mustra és a kihallgatás fertályóráig se tartott.

WODIANER-NEMESSURI ZOLTÁN (1948) író, forgatókönyvíró, kommunikációs szakértő, főiskolai vendégtanár. Eddig közel félszáz hosszabb elemzése, tanulmánya és hét kötete látott napvilágot. A Magyar Páneurópai Unió elnökségi tagja.